

L'exili més dur

CARLES SANTACANA

La Generalitat de Josep Irla i l'exili català

Mercè Morales

Base

1.054 pàgines. 34 euros

En l'imaginari col·lectiu sobre la Generalitat contemporània, els perfils ben definits i distints de Macià i Companys ocupen els anys de la República, mentre que Tarradellas és el president de l'exili i el restabliment. Entremig, Josep Irla és el gran desconegut, tot i que va ocupar-ne la presidència des de 1940 fins a 1954. Es tracta d'un llarg, però trist període, d'una etapa viscuda amb un enorme sentit tràgic, que comença pel fet que Irla accedís a la presidència per substituir Companys, afusellat. Més encara, l'exili d'Irla es veu complementat amb una forçada clandestinitat quan els nazis ocupen França i Vichy controla tothora els exiliats. És en aquella època quan, en la correspondència entre exiliats, Irla es converteix en el "Sr. Pepito" o s'ha

de llegir Generalitat on diu "tia Layeta". La presidència d'Irla, doncs, es produeix en el context de la gestió d'una enorme derrota. És el moment en què tothom cerca culpables, on els grups polítics s'acusen mútuament de la derrota. Les circumstàncies són dures i en conseqüència les tensions són enormes. A més, l'exili es troba espars.

És en aquestes circumstàncies quan la personalitat dels principals actors pren més rellevància. I per això en ocasions assistim al xoc entre aquestes personalitats. Al llarg de *La Generalitat de Josep Irla i l'exili català*, de Mercè Morales, sobresurten les de Carles Pi i Sunyer, Manuel Serra i Moret, Antoni Rovira i Virgili, Josep Tarradellas i d'altres, que esdevenen protagonistes que pretenen influir, i que condicionen enormement la presidència d'Irla, que intenta conciliar la integració de la majoria de grups sempre que es mantingui el reconeixement a la Generalitat a l'exili. Un objectiu difícil d'assolir, no només en relació amb l'exili,

sinó també pel que fa als grups de l'interior. La qüestió preocupava tant Irla que el llibre desvetlla un inèdit viatge frustrat d'Irla per introduir-se clandestinament a Catalunya i parlar amb la resistència.

Morales ha posat ordre en aquest difícil món de l'exili, que sovint havia de buscar en el món de la cultura referents indiscutits, com Pompeu Fabra o Pau Casals, per superar desconfiances. El relat és exhaustiu i ordenat, basat en una explotació intensiva de la bibliografia, però sobretot amb una recerca brutal en arxius molt diversos i d'una riquesa enorme.

Precisament l'extensió i la forma narrativa que utilitza l'autora hauria aconsellat unes conclusions finals, que permetessin una caracterització de tot el procés, i que hauria permès establir una comparació respecte dels altres dos exilis paral·lels que tenen institucions polítiques, el de la República i el govern basc. Tanmateix, això no desdiiu la importància del llibre, ja des d'ara obra de referència.

Josep Irla, entre Pau Casals (esquerra) i Pompeu Fabra, a l'exili.

Àlbums de premi

PEP MOLIST

El príncep dels embolics / Ramon

Roberto Aliaga. Traducció: Miquel Desclot. Il·lustracions: Roger Olmos i Jesús Cisneros. Traducció: Marta Ponzoda

Baula / Libros del Zorro Rojo

44 pàgines. 14,90 euros /
24 pàgines. 12,90 euros

L'amabilitat i la crueltat són substantius antagònics que conflueixen en la vida de les persones, a vegades amb més insistència l'un que l'altre. La peculiaritat estranya del Premi Lazarillo de literatura infantil (guardó estatal de gran tradició, amb dues modalitats —narrativa i àlbum il·lustrat— i on es poden presentar originals en qualsevol llengua oficial de l'estat) que fa que guanyar-lo no porti implícit la publicació de l'original, provoca situacions curioses com la d'ara, quan coincideixen al mercat la mirada amable del llibre guardonat el 2007 (*Ramon*), amb la mirada cruel del premiat el 2008 (*El príncep dels embolics*).

Ramon, escrit i il·lustrat per Jesús Cisneros (Saragossa, 1969), és

un llibre poètic, amb ingredients gairebé minimalistes. El títol és el nom del protagonista, home esprimatxat que al llarg del llibre ens mostra el seu passeig dominical. Aquest està embolcallat amb un color ocre tirant a sèpia, un paisatge i unes figures pertanyents a un temps passat, de principi del XX, que assisteixen al passeig d'en Ramon, un personatge que es diferencia de la resta per portar obert un paraigua de color taronja. El protagonista, amb uns quants gestos i una colla d'expressions, es mostra com una persona sensible, amant de les petites coses.

Es tracta d'un àlbum poètic, un conte amable que comunica tranquil·litat i deixa un sentiment positiu al lector. Al darrere, un il·lustrador amb una trajectòria encara breu: ha publicat alguns llibres, tot i que ha aconseguit el Premi Lazarillo i també el prestigiós Premi d'Àlbum Il·lustrat Ciutat d'Alacant, el 2006. El 2008, publicà *¿Y yo que puedo hacer?* (Oqo), escrit per José Campanari, amb una història que pel seu to i pel tipus d'il·lustració enllaça amb *Ramon*.

El príncep dels embolics, per la seva banda, és una faula moderna protagonitzada per un corb (caracteritzat com si fos un home de negocis) que el que fa és enverinar la convivència per treure'n un profit, en aquest cas, trencar l'harmonia entre els elements d'una vella alzina. Un personatge maleït que, com tants n'hi ha al món, compleix la seva funció a la natura. El text de l'alcantí Roberto Aliaga té una força dramàtica important, que és amplificada de forma excel·lent per les il·lustracions de Roger Olmos. Destaca molt la posada en escena, però especialment la caracterització minuciosa dels personatges i dels seus elements. Tan sols cal observar amb atenció els múltiples incisos de l'escorça i el rostre de l'alzina, i els moviments impetuosos del corb. Un conte que s'afegeix a alguns dels títols que han fet de la trajectòria de l'il·lustrador una de les més brillants de l'actualitat amb títols tan emblemàtics com *La cosa que fa més mal del món* (Oqo, 2005), o bé l'espectacular *Sherlock Holmes i el cas de la joia blava* (Lumen, 2008).

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Elogi dels pets

JORDI LLOVET

Una publicació molt recent —Jonathan Swift, *El beneficio de las ventosidades*, Madrid, Sexto Piso, 2009— ens permet avui de parar atenció a un dels temes més recurrents a la literatura universal, escatològic en el sentit vulgar de la paraula, és a dir, els pets, la merda i el cagar. Els grecs no van parlar-ne gaire, almenys a la vista de la literatura popular que ens n'ha pervingut: Aristòfanes o el tardà Llucià de Samòsata en són una excepció. Els llatins s'hi adelitaven, i així ho veiem a la *Sàtira* I. 8 d'Horaci (Adesiara, 2008), en què hi llegim: "Tot i que sóc una figuera, eixamplant bé les anques vaig deixar anar un pet tan sonor com l'explosió d'una bufeta, i elles van sortir corrent cap a la ciutat. T'hauries mort de riure veient com Canídia perdia la dentadura i a Sàgana li queia la perruca del cap". Marcial, a l'*Epigrama* XII. 77, relata: "Mentre saludava Júpiter amb reiterades pregàries, dreçant-se, Etó —no Etoo!—, al Capitoli, va amollar un pet. Tothom es posà a riure, però el mateix pare dels déus, contrariat, va castigar aquest client. Després d'aquesta vergonya, el pobre Etó, quan vol pujar al Capitoli, es dirigeix abans a les comunes de Patercli i hi peta deu i vint vegades. Però, per bé que prengui les seves precaucions contra aquests sorolls, estreny les natges quan saluda Júpiter". (De fet, el respecte pels déus de Grècia i Roma va caure tan avall al segle puixant de la burgesia, que Offenbach, a la seva adaptació del mite d'Orfeu i Eurídice, fa que Júpiter, al final de l'opereta, en comptes de llançar un llamp contra Orfeu, li enguegui un pet molt estentori).

L'Edat Mitjana és pròdiga en literatura sobre l'*ars petandi*, o art de fer pets, i així ho acrediten moltes fonts: Dante, tan tocat i posat, li dedica l'últim vers del Cant 21 de l'*Infern*: "Ed elli [Barbariccia] avea del cul fatto trombeta"; Chaucer en parla al "Conte del moliner", als *Canterbury Tales*; però el nostre Francesc Eiximenis, que era frare, es limita a dir, en un passatge del *Terç del Crestià*, que "lo quart punt de què havem damunt dit que en ell està nodriment és en esquivar offenses, ço és, en fer per guisa que

"Mereix el pet

més lloança

que reprovació"

negun de res no haja desplaer així que no haja res que li desplaia ne veja res qui. I puja agreujar, ne senta neguna mala olor de persona ne de lloch". El Renaixement veuria néixer —també pot ser cosa apòcrifa,

naturalment— una famosa *Laus petandi*, o *Elogi del pet*, d'un suposat Ortuinus Gratius (1542), reeditat a Barcelona (Pòrtic, 1970), amb un prefaci del llicenciat Petau (pseudònim, sens dubte); i Rabelais, al capítol XXVII de *Pantagruel*, diu que aquest, imitant Panurge, "només amb un pet va fer que la terra tremolés en més de nou llegües a la rodona, a resultes de la qual cosa, en corrompre's els aires, va engendrar més de cinquanta-tres mil homenets nans i estrafets".

Ja a l'època moderna, als *Essais*, I. 21, Montaigne ens ennoxa que va conèixer una persona tan bèstia, que "durant quaranta anys va fer servir el cul com a expirador principal, fins que es va morir d'aquesta pràctica". Quevedo és un dels grans autors espanyols amics de la caca i dels pets, i per això va escriure un opuscle famós i celebrat, *Gracias y desgracias del ojo del culo*, en què diu que "se ha de advertir que el pedo antes hace al trasero digno de laudatoria que indigno de ella": ja som, com qui diu, a l'explosió barroca (mai tan ben dit) del culte al pet i la merda com ho demostra un poema del nostre Rector de Vallfogona, "A un assumpto llèpol": "No serà persona cuerda | ni manco estimada en res, | ni tampoc bon portuguès | qui dirà mal de la merda. | Que encara que sia verda, | blanca, negra parda o groga, | no és just que ningú se moga | per dir que sia dolenta, | perquè, encara que és pudenta, | és antiquíssima droga".

El més interessant de tot és que diversos autors, Swift entre ells, hagin considerat les ventositats una cosa paral·lela i simètrica a la capacitat dels homes de fer música per la boca, és a dir, cantant o tocant un instrument de vent. Ho recull Sant Agustí a *La ciutat de Déu*; ja hem vist que Dante també s'expressa en aquest sentit, i Joyce contraposa, a l'*Ulisses*, els pets de Leopold Bloom al cant de les sirenes. Potser per aquesta tradició, almenys dos homes de debò van guanyar-se la vida emetent pets a la manera musical: el català Joseph Pujol (1857-1945) va arribar a guanyar set vegades més que Sarah Bernhard per petar musicalment al Moulin Rouge de París, per a admiració de mitja França; i em sembla que encara és viu l'anomenat Mr. Methane (el Senyor Metà, gas que produeix la pudor dels vents intestinals), un nord-americà que també es va guanyar molt bé la vida exhibint les seves habilitats *petivoles*: hi ha un vídeo a Internet en què engega uns pets musicals que fan com una mena de baix continu a una versió per a teclat del "Danubi Blau". Com ja s'ha dit: el cul és l'altra cara de la cara, és el revers dels encantaments musicals d'Orfeu, i per ell queda ennoblit el pet, elevat a la categoria de fill d'Euterpe i Erato a la vegada. Patam, patum; petem, petem!